

TİCARİ AHLAK

Selma BAKTIR^(*)

ÖZET

Son dönemlerde, özellikle ticaret hukuku alanında uluslararası kurallar kavramı giderek artan bir şekilde önem arz etmektedir. Bu sebeple tüm uluslar için geçerli olan genel (örf ve adet veya ahlak) kuralları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kurallar oluşturulduktan sonra bunlara aykırı davranan gerçek veya tüzel kişi tacirler bu konuyla ilgili bir sicile (ticari sabıka) kaydedilebilirler. Bu sayede hakimler / hakemler önlerine gelen davalarda uyumsuzluğun tarafı olan tacirlerin bu sicillerdeki kaydına göre, deyim yerindeyse ticaret ahlakı bakımından sabıkalı olup olmadığını görerek, ceza davalarındaki gibi ticari davalarda da kararlarını kişiselleştirebilirler ve böylece tacirlerin bu kurallara uymaya azami özeni göstermeleri sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler : Ahlak, Ticaret ve Ahlak, Hukuk ve Ahlak.

1. Giriş

Ahlakın çeşitli tanımları yapılmıştır. Örneğin; Güriz'e göre; "ahlak, toplumda kabul edilip benimsenen ve insanların davranışlarını düzenleyen kurallardır"(Güriz, 1999:13). İzveren'e göre; ahlak "insanın duygu ve düşünce güçleri arasındaki uyum ve dengeyi sağlamaya yönelik değer yargılarının tümüdür"(İzveren, 1980: 97). Diğer bir tanıma göre, "ahlak, genellikle insanların kendilerine göre yaşadıkları bir ilkeler topluluğu, bir kurallar toplamıdır (Arslan,1998:119). Görüldüğü gibi ahlaki değer kavramları ifade eder. Değer kavramı olmadan ahlak tanımlanamaz (Aral, "Armağan",1993:3). O halde madem ki ahlak bir değerler yumağıdır, hem kişinin hem de ilişkilerinin ahlakından söz edebiliriz.

Bu bağlamda yalnızca kişisel ahlaktan değil, bir meslek ahlakından, bir siyasal ahlaktan, hatta bir evlilik ahlakından söz etmek mümkündür.

Ahlakı konu olarak alan bilim dalları hukuk ve felsefedir. Hukuk ve ahlak arasındaki ilişki ise hukuk felsefesinin konusu içerisindedir. Bizde bu çalışmamızda ticaret hayatındaki ahlaktan söz etmeye çalışacağız.

2. Hukuk ve Ahlak Kuralları

Ahlak kuralları ile hukuk kuralları arasındaki benzerlik her ikisinin de toplumsal hayatı düzenleyen kurallar olmasıdır. Ancak hukuk kuralları ahlak kurallarından birçok yönden farklıdır.

^(*) Doç Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Buca/ İZMİR.

Öncelikle her hukuk kuralının ahlakla ilgisi bulunmayabilir. Örneğin tacirle esnafın ayırımını yapan Vergi Usul Kanunundaki oranların ahlakla ilgisi yoktur.

Yine hukuk kuralları ahlak kurallarından farklı olarak yetkili organlarca konulmuştur. Hukuk kurallarının yalnızca oluşumu değil ne zaman yürürlüğe gireceği ya da ne zaman yürürlükten kalkacağı da yetkili organlarca saptanır. Oysa ahlak kurallarının uygulanmaları veya önemlerini yitirip uygulanmamaları sosyal süreç içerisinde ağır ağır gelişir ve gerçekleşir (Güriz,1999:17; Akı,2001:13). Bununla birlikte uygulamada ahlak kuralları ile hukuk kuralları paralellik içerisinde olmalıdır. Yasama organı bir hukuk kuralı yaratırken toplumdaki ahlaki değerleri gözardı etmemelidir (Çiçero'ya göre; "Doğru yasa, doğayla uyumlu doğru akıldır." Davran,2000:143). Elbette ki kişinin kendi ahlaki değerlerine karşı olsa bile kanunlara uyma ödevi pozitif hukukun gereğidir. Bu konuda Montesque'nun "Kanunlara iyi oldukları için değil, kanun oldukları için uyulur" şeklinde bir özdeyişi vardır. Yani, kanunlar bize doğru veya iyi gelmeseyse bile onlara uymalıyız. Bununla birlikte bazı hukukçular, pozitif hukuk sisteminin bir bölümü olan fakat temel ahlak ilkelerine açıkça aykırı olan normlara uyulmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Hatta bu tür, ahlakın temel ilkelerine ve insanlık idealine aykırı pozitif hukuk normlarına uymuş olmanın kişiyi suçlu sayılmaktan kurtaramayacağını bile belirtmişlerdir (Güriz, 1999:18-19). Buna örnek olarak da Nasyonal Sosyalist Kanunlarını, Askerlik Hizmeti ile ilgili bazı kanunları göstermişlerdir. Bu kanundaki amaçlarla ilgili olarak adam öldürmenin kişiyi suçlu olmaktan kurtaramayacağını belirtmişlerdir.

Hukuk normlarının ahlaka uygunluğunun yada aykırılığının onun geçerliliğine etkisi ile ilgili çeşitli görüşler olmasına karşın ahlak kurallarının sübjektifliği de gözönüne alındığında, bu tür değerlendirmelerin toplumda hukuk kurallarının geçerliliği ile ilgili bir kaos yaratacağı da, bir gerçektir. Kişiler bu benim ahlak anlayışına ters diyerek o hukuk kuralına uymayabileceklerdir ve bu da toplumda kargaşaya sebep olacaktır. Ancak hukuk kuralları anayasaya (ki anayasada temel hak ve özgürlükler de düzenlenir) aykırı olamaz ve ayrıca kişilerin Uluslararası Adalet Divanına bireysel başvuru hakkı da (Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin 25. maddesi bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Türkiye'de 28 Ocak 1987'de Avrupa Komisyonuna bireysel başvuru hakkını, 29 Ocak 1990'da da divanın yetkisini kabul etmiştir.) gözönüne alındığında çok da çelişkili bir durumun ortaya çıkacağı söylenemez. Zira ülkedeki yasanın ve uygulamasının insan onuruna yakışmadığını bireyler ileri sürebileceklerdir. Zaten hukuk kuralları birçok yerde ahlaki esas almıştır. Eğer bir toplumda ahlak değerleri altüst olmuşsa örneğin başkalarının sırtından geçinmek, adam kandırmak, köşe dönmek, hortumlamak, işbirlik olarak kabul edilmeye başlanmış ve emeğe saygı kalmamışsa (İzveren,1980:103 vd.) bu durumda

toplumsal çöküşe engel olmak olanaksız hale gelebilir. Elbette ünlü sözdeki gibi “Ahlakı kanunlaştıramayız” yani hukuk kurallarına uyulması için koyduğumuz yaptırımlarla iyi, ahlaklı kimseler yaratamayız. Marmier’inde söylediği gibi “Yasalardan korku zararsız adamı yaratır, ama erdemi değil” (Aral, 1997:339,345). Ödev zorla yaptırılabilirse de ödev bilinci zorlama ve tehditle asla oluşturulamaz.

Hukuk kurallarındaki devlet gücüyle desteklenmiş yaptırımlara karşın ahlak kurallarında kınama, eleştiri, ayıplama gibi ağır tinsel yaptırımlar vardır. Ancak toplumun ahlak yapısına aykırı davranan kimse, şayet ar duygusundan yoksun bir kimse ise toplumun değer yargılarını umursamayacak, dolayısıyla ahlak kurallarının söz konusu tinsel yaptırımları da onu hiçbir zaman bu kurallara uygun davranmaya zorlayamayacaktır. Eğer tinsel yaptırımlar kişinin vicdanını harekete geçirmiyorsa etkisi (yaptırım gücü) de yoktur. O halde yapılması gereken nedir? Elbette ki eğitim ve yasalarla bu kültürü oluşturmak. Zira ahlaki değerlerin hiçe sayıldığı yerde gücünün, gücü yetene hükmettiği bir düzen olacaktır. Özellikle ticari anlamda küreselleşme (globalleşme) adı altında bir tekelleşme söz konusu olacaktır. Eğer yasalar da bunun önünü kesmezse yapılacak ne var? Baco’unda söylediği gibi “İşkencelerin en kötüsü kanunla işkence etmektir”. Yani, elimizin kolumuzun bağlanmasıdır. “Etik değerlerinin ayırdına varamamış, etik bilinçlenmeye ulaşamamış bir dünya, güçlünün yönettiği, zulmettiği bir dünyadır” (İnan, 9.6.2001 tarihli Cumhuriyet “Bilim Teknik Mecmuası).

3. Ahlaklı Olmak

Ahlaklı-ahlaksız insan ayırımını nasıl yaparız. Ahlaklı söz edebilmek için her şeyden önce bireyin (insanın) özgür olması gerekir (Arslan,1998:129; Güriz,1999:107; Aral,1997:341). Kant’a göre özgürlük yoksa ahlaklılıkta yoktur (Arslan,1998:128).Sokrates’e göre ise “Kötü insan yoktur, hiç kimse bilerek kötülük yapmaz ve kötü insanlar kötü insanlar olmaktan çok hasta varlıklardır” (İzveren, 1980:4). Kötü insanları ortadan kaldırmak yerine kötülüğün kendisini ve şartlarını ortadan kaldırmak daha işe yarar bir öneridir. Bu nedenle, Devlete tabii ki yasama organına mesleki örgütlere düşen görev ticaret hayatında kişilerin birbirlerini ezmesine olanak vermeyen bir düzeni yaratmaktır.

İzveren’e göre; “Normal insan, duygusallık ve düşünce veya akıl gücü gibi her iki yeteneğini uyumlu bir denge düzeni içinde bulunduran insandır. Kişi bunlardan birini geliştirip diğerini güdük bırakırsa, bu durum toplumsal ilişkilerinde saygınlığını ve etkinliğini yitirmesine ve hatta topluluklardan soyutlanmasına neden olur. Toplumda bu durumda duygusallığı gelişip akıl gücü güdük kalanlara; saf, aptal, akılsız, bön vb. bunun tersine akıl gücü gelişip duygusallıkları güdük kalanlara kurnaz, açığöz, hâbis, acımasız, ahlaksız vb.

gibi terimler kullanılmaktadır. Bu tür kişilerin kendilerine ve çevrelerine ve topluma verdikleri zararlar, sosyal durumlar bakımından özellikle toplumun ekonomisi, ticaret, kültür ve siyaset alanlarında değişik değişiktir (İzveren, 1980:4). O halde, yasalara düşen bir görev de bu kurnaz, açgözlü, hâbis, ahlaksız kişilerin eylemlerine izin vermemek, dolayısıyla yoz bir kültürün oluşmasına engel olmaktır. Özetle, yasalar kötü koşulların ve kötü insanların yetişmesine uygun ortam hazırlamamalıdır. Birçok yasa maddesi bu amaçla çıkarılmıştır. Bunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

4. Ticaret Hukuku Alanına Giren Ahlakla İlgili Hukuk Kuralları

Türk Ticaret Kanunu'nun 1.maddesine göre; Ticaret Kanunu Medeni Kanunun ayrılmaz bir parçasıdır ve hakim Ticaret Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümleri uygulayacaktır (MK. 5). Anılan nedenle bu çalışmada ticari hayatı ilgilendiren genel hükümleri de esas aldık.

4.1. Borçlar Kanununda: Borçlar Kanunu'nun 19. maddesine göre; Bir sözleşmenin konusu ahlaka (adaba) aykırı olamaz. Bu tür sözleşmeler batıldır (BK. 20). Sözleşmedeki tarafların amaçlarının (saiklerinin) ahlaka aykırı olması sözleşmenin geçersizliği için yeterli değildir (Tunçomağ,1968:207, Von Tuhr,1963:169). Örneğin alıcının, satıcıdan aldığı altını rüşvet için alması gibi. Sözleşmenin geçersiz sayılabilmesi için bizatihi kendisinin ahlaka aykırı olması gerekir (Becker,1967:99).

Böyle bir sözleşme hukuken geçersiz sayılır ve bu durum yargıç tarafından kendiliğinden (resen) nazara alınır (Y.4.HD., 5.7.1971 T. 4099/6649 SK., Olgaç,1976:105). Bir sözleşmenin konusunun ahlaka aykırı olup olmadığı yoruma bağlıdır. Yargıç ahlakın yorumunu yaparken elbette ki kendisinin ya da davanın taraflarının ahlak anlayışını değil ancak o toplumun çıkarlarını, düzenini gözönüne alarak yapacaktır (Hatemi'ye göre; Hakim çoğunluğun benimsediği ahlak kurallarına değer vermek zorundadır. Tekinay'a göre ise, "aydın kişilerin" ahlaki yargısı önemlidir. Bkz. Hatemi,1976:102, 103). Ancak buna bağlı olarak yargıç o yöredeki (olayın geçtiği yer) ahlakı da gözönünde bulundurmalıdır (Olgaç, 1976:104). Yargıtay'a göre, yargıç bir sözleşmenin ahlaka uygun olup olmadığını yorumlarken yalnızca Borçlar Kanununun koyduğu kurallara göre değil; memleketin sağlık ve intizamını, inzibatını sağlamak amacı ile konulmuş diğer mevzuatı da gözönünde bulundurmalıdır (YİBK., 14.01.1948 T.1943/30, 1948/2. Şener, 1997:189 vd.). Yargıtay'ın bu kararının konusu "hükümet izni ile açılan genelevlere ilişkin taşınmaz kiralarının geçerli olup olmadığına" ilişkindir. Böyle bir konu toplumun büyük bir çoğunluğuna göre ahlaka aykırıdır. Bu konuyu içeren bir sözleşme yabancı hukukçularca da ahlaka aykırı sayılmıştır (Bkz. Tunçomağ, 1968:165). Ancak Yargıtay hükümetin izin ve müsaadesiyle açılan bu tür evler için yapılan bina sözleşmesinin ahlaka aykırı olduğu yahut ahlaka aykırı amaç için kullanıldığı

savını reddetmiştir. Yine aynı şekilde kızı kaçırılan bir babanın kaçırılardan aldığı para karşılığında kızını nikahlama ve kamu davasından vazgeçmeye razı olmasını da ahlaka aykırı saymamıştır (Y.4.H.D., 27.9.1948, 15/10991, SK., Tunçomağ,1968:162). Bu bağlamda son zamanlarda boşanma davalarında yüksek tazminat karşılığı boşanmaya razı olunmasına ilişkin yapılan anlaşmaların da ahlaka aykırı olmadığı söylenebilir. Bankalar yaptığı bir çok sözleşmelerde karşı tarafa delillerle ilgili bir çok kısıtlama getirmektedir. Yemin teklif edilemeyeceği ya da ticari defterlerin delil gösterilemeyeceği gibi. Bu tür sözleşme hükümlerinin ahlaka aykırılığı bir tarafa Medeni Kanunun kimsenin özgürlüğünden vazgeçmeyeceği gibi, kanuna, genel ahlaka aykırı bir sınırlama yapamayacağına ilişkin 23. maddesine de aykırıdır. Özellikle ticaret hayatında tacirler, ticari itibarını kurtarmak için bazen normal şartlar altında kabul etmeyeceği bir sözleşmeyi kabul etmek durumunda kalmaktadır. Böyle bir sözleşmenin geçersizliğine ilişkin birçok yasa maddesi (BK:21 TİRK: 14 MK 873/2, 949 gibi) vardır. Ancak, bu hükümlerdeki koşullar oluşmasa bile sözleşmenin yapıldığı sırada ya da sözleşme yapıldıktan sonra sözleşme hükümleri bir taraf için ağır koşullar taşıyorsa yargıçtan sözleşmeye müdahale etmesi istenebilir. Nitekim, Yargıtay Genel Kurulu tacir olan borçlunun -ki tacirler basiretli işadamı gibi davranmak zorundadırlar (TK. 20/II)-cezaî şartın tacirin iktisaden mahvını gerektirecek derecede ağır ve yüksek olması durumunu adaba ve ahlaka aykırı saymış ve mahkemenin ahlak ve adaba aykırılığı tespit ederken de fena misal ve numunelerle ahlakın bozulmasına engel olmak amacından bahsetmiştir (HGK, 20.3.1974 T. 1970/1053-222 SK., Olgaç, 1976:113, 114). Yani, toplumda genel olarak o kanundaki veya o meslek dalındaki ahlak doğru değil ise, ya da davanın karşı tarafınca gösterilen misaller doğru değil ise, mahkeme bunları örnek almamalıdır. Bazen de tersine bir durum söz konusu olmaktadır. Yani yasal olarak geçerli olduğu halde bu şekilde yapılan işlemler ticaret ahlakı ile bağdaşmadığından geleneksel bir uygulama doğmaktadır. Hukuki bir zorunluluk olmadığı halde oluşan bir kurala aykırı davranmak kişinin güvenilirliğinin yitirilmesine sebep olmaktadır. Bunlara uygulamada “Centilmenlik Anlaşması” denilmektedir. Örneğin ileri tarihli yazılan (post-date) bir çekin, çeklerde vade olmamasına rağmen keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmemesi ya da bono ve poliçe ile ödememe protestosunun ödeme gününü takip eden iki iş gününde yapılabilmesine rağmen, ikinci günü akşamı notere verilmesi gibi (böylece borçluya bir süre daha rahatlatma olanağı veriliyor). Ancak, günümüzün ekonomik koşullarında artık bankalar ikinci iş gününde bir bonoya ödeme yaptıklarında iki günlük gecikme faizi talep etmektedirler. Ne yazık ki, nezaket yerine ekonomik koşullar ticari geleneği belirleyici olmaktadır. Örneğin Türk ticaret geleneğinde eskiden uygulanan komşusu satış yapmadıkça satışa devam etmeyen (Karaçöğür,1966: 42,43) esnafa günümüzde rastlamak artık pek mümkün değildir.

Borçlar Kanunu 19. maddesindeki sözleşmenin konusu ile ilgili genel sınırlamadan sonra diğer bir çok hükümlerle de somut sınırlamalar getirmiştir. Örneğin bir hizmet akdinin süresinin 10 yılı aşması halinde feshi düzenleyen 343. maddesi; ya da adi şirketin süresiz olması ya da ortaklardan birinin hayatı boyunca devam etmesi halinde feshe olanak veren 536. maddesi; kumar ve faiz borçlarını eksik borç sayan 504. maddesi ahlaki bir vazifeyi ifa için verilen şeylerin geri alınamayacağını düzenleyen 62. maddesi, şartın ahlaka aykırı olamayacağını düzenleyen 155. maddesi gibi.

4.2. Medeni Kanunda: Medeni kanunun 1. maddesi yargıcın hukuk yaratmasını düzenlemiştir; olaya (davaya) uygulanacak hukuk kuralı bulamayan hâkim bir kural yaratacak ve onu uygulayacaktır. Yargıç etik doğruluğuna inandığı ve gerekçelendirdiği sonucu kural olarak kabul edecektir. Yani benimsenecek yeni kuralda mantıki ve etik doğruluk olmalıdır (Karayalçın,1997:540-541). Bir yargıcın da söylediği gibi, yargıcın rolü, her olaydaki adil çözümü, Tanrı gözüyle araştırmaktır (Perelman, 1997:387).

Yine Medeni Kanunun 4. maddesi yargıcın takdir hakkını düzenlemiştir. Yargıca soyut hukuk kuralını somut olaya uygularken tanınan esnekliğe yargıcın takdir hakkı denilmektedir. Yargıç bu haklarını hakkaniyetle kullanacaktır. Avustralya mahkemelerinde yargıçlar (ticari davalarda) takdir yetkilerini kullanırken kamu yararı ve ticari ahlak prensiplerinden yararlanmaktadır (Tomasic, 1997:462). Bu mahkemelerdeki ticari ahlaktan kasıt davanın, taraflarının karakteridir. Bir şirketteki yönetimin değişmesi için mahkemeye müracaat edildiğinde ticari ahlak standartlarına bakılacaktır. Bu bağlamda ticari ahlak, mahkemenin bu kişinin görevinden azledilip edilmeyeceği hususunda gözönüne alınan bir husustur. Zira ticari ahlakın eksikliğinin topluma yönelik zararlara yol açtığı kabul edilir (Tomasic, 1997:463). Oysa ülkemizde özel hukuk alanında yargıcın takdir yetkisi olaya ve/veya sonuca yönelik olabilir (Zevkliler, 1989:95). Yoksa kişinin (tacirin) ahlaklı olup olmadığı karara etkili değildir. Bir konkordatonun onaylanıp onaylanmayacağına ilişkin bir davada Avusturalya’da bir yargıç ticari ahlak prensiplerine bakabilmektedir. Bu kişi vergiden kaçırıyor mu? Şirketin ilerisi için planları nelerdir gibi (Tomasic, 1997:464). Avusturalya’da ticari ahlak gündeme getiren olay “phoenix company” aldatmacasıdır. Bu, sınırlı sorumlu bir şirketin (borçlunun) borçlarını ödeyemez duruma gelince aynı yöneticilerle ve aldatıcı dış görünüşle yeni bir sınırlı sorumlu şirket kurup önceki şirketin borçlarından dolayı sorumlu olmayı reddetmesidir (Tomasic, 1997:462). Phoenix Company olayı Avusturalya’da bir yasama reformunu gerektirmiştir. Yine aynı şekilde ortaklığın bir sözleşme ile kabul etmiş olduğu rekabet etmeme borcunu, yavru ortaklık veya tek ortağı (bizde şirket için en az iki ortak gerekir) oldukları ortaklık aracılığıyla delmeleri örneğinde olduğu gibi. Buna çözüm olarak “Tüzel Kişilik Örtüsünün Aralanması” teorisi önerilmektedir (Atabarat Sağlam, 2001:489). Böylece hukuki açıdan iki ayrı kişilik ticari açıdan tek kişi

gibi, görülmektedir. Nitekim Avrupa Topluluğu Adalet Divanı; işletmeler arasındaki ekonomik ve ticari bütünlüğü ortaya koymak için tüzel kişilik perdesi kaldırılabilir görüşündedir (Taylan Çamlıbel, 2000:63).

Medeni Kanunun objektif iyiniyeti düzenleyen 2. maddesi ticari hayatı ilgilendiren genel bir kuraldır. Buna göre herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken, iyiniyet kurallarına uymakla yükümlüdür. Objektif iyiniyet (dürüstlük kuralı), bir hak sahibinin hakkını kullanırken veya bir borçlunun borcunu yerine getirirken iyi ve doğru hareket etmesi; yani dürüst namuskar, makul, fiilinin neticesini bilen, orta zekalı her insanın, benzer hadiselerde takip edecek olduğu yolda hareket etmesi demektir (Velidedeoğlu,1961:325). Örneğin bir arkadaşımızdan aldığımız bir milyar TL. borcumuzu yüz bin TL.'lık madeni paralarla ödememiz bu kuralla bağdaşmaz. Dolayısıyla geçerli bir ifa sunmuş olmayız. Ancak, bu kural yasadan doğan hak ve yükümlülüklerin yorumlanmasında, tamamlanmasında söz konusudur.

4.3. Ticaret Kanununda: Ticaret kanununun 56. maddesinde rekabetin tanımı yapılmıştır. Buna göre haksız rekabet, “aldatıcı hareket veya iyiniyet kurallarına aykırı sair suretlerle iktisadi rekabetin her türlü kötüye kullanılmasıdır”. Bu maddeden sonra da iyiniyet kurallarına aykırı hareketler sayılmıştır; başkasını kötülleme, başkasının ahlakı veya mali kudreti hakkında gerçeğe aykırı bilgiler vermek, iş hayatı şartlarına uymamak vd. Yasa bu davranışları iyiniyete aykırı bulmuştur. Bu davranışlar ahlaki davranışlar da değildir. Ahlaklı insanla iyiniyetli insanın tanımı benzerdir. Ahlaka uygunluğun ölçüsünde de, içinde bulunulan zamana göre, aydın, vicdanlı, normal zekaya sahip, dürüst ve akli başında kişilerin ahlak anlayışı esas alınacaktır (Tekinsoy/Akman/Burcuoğlu/Altop, 1973:398). Bu hususta belli ve sınırlı bir toplum kesiminin değil, tüm aydın kişiler çevresinin ahlaki eğilim ve kanaati esas alınmalıdır. Kant’ın ahlak alanındaki kesin buyruğu şu şekildedir; “Öyle hareket et ki, hareketine esas olan ilkenin genel bir ahlak konusu olmasını isteyebilesin” (Hirst,1997:58). Böyle genel ve evrensel, yani her zaman ve her yerde geçerli olan kurallar olabilir mi? Örneğin reklam alanında Milletlerarası Ticaret Odası (MTO-ICC) tarafından Reklamda Uluslararası Ahlak Yasası çıkarılmıştır (Bir ve Maviş, 1998:413 vd). Bu, mahkemelerin ulusal yasaların uygulanmasında başvurabilecekleri bir belgedir. Bu belge ile reklamla ilgili bütün tarafların (reklam veren, reklam ajansı, reklam mecraları gibi) uymaları gereken ticari ahlak ve dürüst davranış kurallarını tespit etmeyi amaçlanmıştır. Bu konudaki bir diğer çalışma “Lex Mercatoria”dır. Lex Mercatoria, milletlerarası ticari ilişkileri düzenlemek amacıyla Milletlerarası Ticaret Odası tarafından geliştirilmiş bulunan kurallar ile ticarete beynelmilel kabule mazhar olmuş veya en azından yaygın bir biçimde benimsenmiş ticari örf, adet ve teamülleri kapsar.Taraflar kendilerine Milletlerarası Hukukun bu genel prensiplerini yani “iyiniyet”, “akde vefa” veya “nısfet”, “adalet” gibi genel hukuk prensiplerinin uygulanmasını isteyebilirler (Şanlı, 1981:315).

Bundan yüzlerce yıl öncesinde bile Hz. Muhammed doğru ve adil alışverişin ve ticaretin prensiplerini ortaya koymuştur. Ticari sahadaki bütün sahtekarlık, belirsizlik, haksız kazanç, karaborsa gibi unsurları ticaretten çıkarıp atmıştır (Rahman, Siret Ansiklopedisi, s.280 vd.). Söz konusu prensipler bugün bile geçerlidir. O halde bugün teknolojik ilerlemeler köy haline gelen dünyamızdaki alışveriş için genel ahlak kurallarını oluşturma zamanıdır.

5. Sonuç

Belki de Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) reklam alanında yaptığı gibi, ya da Avustralya'daki ticaret ahlak prensipleri gibi, tüm ticari hayatı kapsayan, yalnızca örf ve adet değil, genel ahlak kurallarını saptamalıdır ve bu kuralları çiğneyen gerçek ya da tüzel kişi tacirler oluşturulacak olan ticari ahlak sicillerine yazılmalıdırlar. Örneğin kaç defa malı geç teslim etmiş, cezai şarta düşmüş, çeki karşılıksız çıkmış, hakkında kaç olumsuz dava sonuçlanmış, icra takibi yapılmış vb. Böylece yargıçlar ya da hakemler karar verirken tıpkı bir ceza davasındaki (suçlunun sabıkası, iyi hali) gibi kişilerin sicillerini de gözönünde bulundurarak kişiye özel kararlar verebileceklerdir.

ABSTRACT

Recently the concept of supranational rules has an increasing importance especially in commercial law area. For this reason, general custom rules that will be in force for all the nations tried to be formed. After this formation, a real person or legal entity merchants, whoever violets these universal rules could be punished and be registered to the records kept for commercial ethics. This will give the opportunity to the judges and arbitrators to search the merchants if they have a moral conviction registered in the records kept for them when they come before the court. The judgment will be personal in commercial suits and in this way it will be possible to make the merchants to take pains in obeying the rules.

KAYNAKÇA

AKI, E.(2001), *Hukukun Temel Kavramları*, İzmir.

ARSLAN, A.(1998), *Felsefeye Giriş*, Ankara.

ARAL, V.(1997), "Hukuki Değer Olarak Adalet", *Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kavramı İncelemeleri*, İstanbul, s.329-363.

ARAL, V. (1993), "Hukuk ve Ahlakın Değininim Noktası", *Mahmut R. Belik'e Armağan*, İstanbul.

- ATABARAT SAĞLAM, İ.(2001), “İngiliz ve Amerikan Hukukunda Tüzel Kişilik Örtüsünün Aralanması Teorisi ve Uygulama Alanlarında Dava Örnekleri”, *Nuri Çelik’e Armağan*, İstanbul.
- BECKER, H. (1967), *İsviçre Medeni Kanun Şerhi C III, VI.*, Ankara.
- BİNGÖL, I. (2001), *Lex Mercatoria, Y.L.T. (Basılmamış)*, DEÜ., İzmir.
- BİR, A.ve MAVİŞ, F.(1998), *Dünyada ve Türkiye’de Reklamcılık, Reklamın Önemi*, İstanbul.
- DAVRAN, Z. (2000), “Hukuk Kurallarının Etik Temelleri”, *Etik ve Meslek Etikleri*, Ankara, s.141-152.
- GÜRİZ, A. (1999), *Hukuk Felsefesi*, Ankara.
- HATEMİ, H.(1976), *Hukuk ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları*, İstanbul.
- HIRST, E.(1997), “Felsefe”, *Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri*, İstanbul, s.36-65.
- İZVEREN, A.(1980), *Sosyal Ahlak*, Ankara.
- KARAÇÖĞÜR, O. (1966), *İslâm’da Ticari Ahlak ve Rızık Meselesi*, Konya.
- KARAYALÇIN, Y.(1997), “Hukuk Metodolojisi”, *Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri*, İstanbul, s.515-550.
- OLGAÇ, S. (1976), *Emsal İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu*, Ankara.
- PERELMAN, C. (1997), “Yeniden Soruşturulan Adalet”, *Çağdaş Hukuk Felsefesi ve Hukuk Kuramı İncelemeleri*, İstanbul, s.387-393.
- RAHMAN, A., *Siret Ansiklopedisi (Encyclopedia of Search) II. Cilt.*
- ŞANLI, C. (1981), *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*, Ankara.
- ŞENER, E. (1997), *Tüm Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları*, Ankara.
- TAYLAN ÇAMLİBEL, E. (2000), “Rekabetin Korunmasına İlişkin Mevzuat Işığında Tek Elden Dağıtım Anlaşmaları”, *Seyfullah Edis’e Armağan*, İzmir.
- TEKİNAY, S., AKMAN, S., BURCUOĞLU, H., ve ALTOP, A.(1973), *Borçlar Hukuku*, İstanbul.

Selma Baktır

TOMASIC, R. (1997), *Making Commercial Law*, New York.

TUNÇOMAĞ, K. (1968), *Genel Hükümler*, C.I, İstanbul.

VELİDEDEOĞLU, H.V.(1961), *Türk Medeni Hukuku-Umumi Hükümler*,
İstanbul.

VON T.(1963), *Borçlar Hukuku*, C.I, İstanbul.

ZEVKLİLER, A.(1989), *Medeni Hukuk*, Ankara.